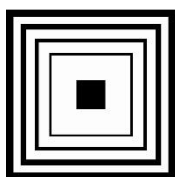

Gatunki literackie

Ewa Ceran

w szkole podstawowej

Łódzkie Centrum
Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego

A stylized, rounded rectangular graphic representing an open book. The pages are white with horizontal grey lines. A yellow bookmark is placed in the center, pointing upwards. The text is centered on the pages.

**Gatunki literackie w szkole
podstawowej**

Ewa Ceran

Łódź 2021

Autor:

Ewa Ceran

Opiekun metodyczny:

Beata Wielkopolan

Projekt okładki:

Dorota Ceran

Redakcja techniczna:

Dorota Ceran

Joanna Cyrańska

© Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego 2021

Wydawnictwo i Pracownia Poligraficzna
Łódzkiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli
i Kształcenia Praktycznego
90-142 Łódź, ul. Kopcińskiego 29
tel. (42) 678 33 78, fax. (42) 678 07 98
e-mail: kontakt@lcdnikp.elodz.edu.pl
www.wckp.lodz.pl

Spis treści

Wstęp.....	5
Baśń.....	7
Przypowieść	17
Fraszka	25
Powieść detektywistyczna	33
Ballada.....	39

Wstęp

Gatunki Literackie w Szkole Podstawowej to zbiór scenariuszy zajęć języka polskiego opracowanych przez Ewę Ceran zawierający jej autorskie pomysły na wprowadzanie uczniów w świat literatury.

Czytanie jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i refleksyjnego przetwarzania tekstów, w tym tekstów kultury, to jedna z najważniejszych kompetencji zdobywanych przez ucznia w procesie jego integralnego rozwoju. (za: Podstawa programowa kształcenia ogólnego)

Autorka publikacji ma świadomość, iż po okresie asocjacyjnego i intuicyjnego czytania literatury przez dzieci, w drugim etapie edukacyjnym, w klasach 4-8 szkoły podstawowej, przychodzi pora na bardziej świadomy i krytyczny odbiór utworów literackich i innych tekstów kultury. Nauczycielka projektuje proces towarzyszenia młodemu odbiorcy w nabywaniu kompetencji czytelniczych, spośród których bardzo istotna jest świadomość uporządkowania tekstów według reguł gatunkowych. Poznanie tych reguł pozwala na docieranie do głębszych znaczeń samego tekstu, odkrywanie jego sensu, czynienie bliskim, „swoim” czegoś, co było obce, „cudze”. Dla uczącego się uświadomiona interpretacja to forma samopoznania, wzbogacenia możliwości własnego sposobu istnienia.

Publikacja zawiera innowacyjne, a zarazem konkretnie osadzone w założeniach podstawy programowej propozycje wprowadzania treści z zakresu teorii literatury dotyczące: baśni, przypowieści, fraszki, powieści detektywistycznej i ballady.

Scenariusze lekcji autorstwa Ewy Ceran to solidna praca metodyczna zawierająca opis sposobów, metod, technik, form i warunków dostosowywania trudnych treści teoretycznoliterackich do potrzeb i możliwości rozwojowych uczących się. Propozycje zajęć opatrzone zostały bogatym zestawem ćwiczeń inspirujących uczniów do aktywności poznawczej i samokształcenia (propozycje prac domowych), a także w materiał ikonograficzny, wizualizujący.

Publikacja jest cennym przykładem umiejętności dzielenia się doświadczeniem, wiedzą, autorefleksją, wynikającą z praktyki pedagogicznej, ze środowiskiem nauczycieli.

Gatunki Literackie w Szkole Podstawowej mogą stanowić dla nauczycieli języka polskiego cenną inspirację i pomoc we wprowadzaniu treści teoretycznoliterackich w klasach 4-8 szkoły podstawowej.

Beata Wielkopolan

Scenariusz lekcji języka polskiego

Klasa IV Szkoły Podstawowej

Baśń

Czas przeznaczony na realizację tematu: jedna godzina lekcyjna

Temat: Wkraczamy do baśniowej krainy

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości (IV.3),
- dokonuje selekcji informacji (III.1.4),
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2),
- doskonali ciche czytanie (IV.1),
- rozpoznaje czytany utwór jako baśń oraz wskazuje jego cechy gatunkowe,
- przedstawia własne rozumienie utworu (I.1.17),
- uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1).

Metody, techniki:

- pogadanka heurystyczna,
- elementy metody podającej,
- dyskusja.

Formy pracy:

- indywidualna.

Materiały:

- fragmenty baśni: *Kot w butach* - Artur Oppman, *Trzy świnki* - Jennifer Greenaway, *o rybaku i złotej rybce* - Aleksander Puszkina, *Księżniczka na ziarnku grochu* - Hans Christian Andersen,
- karty pracy.

Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

1. Nauczyciel prezentuje uczniom fragmenty baśni. Zadaniem uczniów jest rozpoznanie utworu, podanie tytułu oraz gatunku literackiego (załączniki 1a,1b,1c). Uczniowie powinni rozpoznać, że przeczytane przez nich teksty to baśnie.
2. Następnie nauczyciel przybliży uczniom, czego będą dotyczyły zajęcia oraz jaki jest ich cel („Na dzisiejszej lekcji utrwalimy wiadomości na temat baśni. Zastanowimy się, jakimi cechami charakteryzuje się ten gatunek literacki. Zaczynamy!”).

II. Część właściwa:

1. Nauczyciel podaje temat lekcji.
2. Nauczyciel prezentuje ilustracje (załącznik 2). Zadaniem uczniów jest odnalezienie przedmiotów, które należą do baśniowych postaci (lusterko - Zła Królowa; szklany pantofelek – Kopciuszek; jabłko - Królowna Śnieżka, Dynia - Wróżka Chrzestna; koszyk – Czerwony Kapturek; wędka - Rybak; domek z piernika - Jaś i Małgosia; miecz - książę).
3. Następnie nauczyciel prezentuje kolejną ilustrację (załącznik 3). Uczniowie mają za zadanie znaleźć wszystkie baśniowe postaci, następnie określić, które z nich są postaciami pozytywnymi, a które negatywnymi. Na koniec

mają ustalić, która z postaci (według nich) mogła ukraść przedmioty z poprzedniego zadania oraz czy według nich powinna ją spotkać kara.

III. Podsumowanie:

1. Uczniowie określają cechy baśni (załącznik 4). Uzupełniają notatkę samodzielnie (mogą korzystać z zeszytu, podręcznika, Internetu), a następnie sprawdzają wyniki pracy z nauczycielem. W razie potrzeby nauczyciel uzupełnia brakujące informacje. Notatkę uczniowie wklejają do zeszytu.

Praca domowa:

Napisz własną baśń, którą rozpocznesz od słów: *Dawno, dawno temu, za siedmioma górami, za siedmioma lasami mieszkał czarodziej, który miał nie lada kłopot. Musiał przyrządzić dla króla magiczną miksturę, która....*

Twoja baśń musi:

- mieć minimum 150 słów;
- mieć przynajmniej jedną postać z innej, znanej baśni;
- spełniać wszystkie cechy, które znajdują się w notatce graficznej.

Załącznik 1

A tymczasem mądry kotek znów Jankowi z oczu znika i ochoczo galopuje wprost na zamek czarownika. Ten czarownik — olbrzym straszny siedział właśnie na podwórzu, kiedy przed nim stanął Mruczek w swym odzieniu pełnem kurzu. — „Witam! witam waszą miłość!” — rzeknie kotek bardzo grzecznie, bo to zacząć z takim zbójem nie tak bardzo jest bezpiecznie.”

Załącznik 1a

Wilk bardzo się zdenerwował słysząc te słowa. Ryknął więc bardzo głośno:

Jak się nadmę i jak dmuchnę

To z twym domkiem będzie krucha!

Potem zaczął fukać i dmuchać. Dmuchał i fukał coraz mocniej. Ale choć się wyteżał, nie mógł zdmuchnąć małego domku zbudowanego z cegieł. Wdrapał się więc na dach i wsadził głowę do komina.

Załącznik 1b

Wypuść mnie, starcze, z powrotem w morze, jeśli to zrobisz, nie pożałujesz: Dam ci, co zechcesz, tylko mi powiedz.

Załącznik 1c

Potem przykryła je dwudziestoma materacami i jeszcze ułożyła na nich dwanaście puchowych pierzyn, jedną na drugiej. Łóżko dla księżniczki było gotowe. Rano królowa spytała ją, czy dobrze spała.

Załącznik 2

Załącznik 3

Załącznik 4

Cechy baśni:

1. i akcji nie jest określone.
2. Walka ze .
3. Magiczne .
4. zakończenie.
5. Przesłanie dla i .
6. Postacie i .
7. ukazani bohaterowie.

Scenariusz lekcji języka polskiego

Klasa VI Szkoły Podstawowej

Przypowieść

Czas przeznaczony na realizację tematu: jedna godzina lekcyjna

Temat: Odkrywamy przenośny sens „Przypowieści o siewcy”

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje (IV.3),
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2),
- doskonali ciche czytanie (IV.1),
- rozpoznaje czytany utwór jako przypowieść oraz wskazuje jego cechy gatunkowe,
- przedstawia własne rozumienie utworu (I.1.17),
- uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1).

Metody, techniki:

- pogadanka heurystyczna,
- elementy metody podającej.

Formy pracy:

- indywidualna.

Materialy:

- słownik języka polskiego,
- fragment *Ewangelii wg św. Mateusza z Biblii Tysiąclecia*,
- karty pracy,
- fragment filmu „Przypowieść o siewcy. Fragment filmu JEZUS (polski lektor)”,
- słowniki.

Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

1. Nauczyciel przybliży uczniom, czego będą dotyczyły zajęcia oraz jaki jest ich cel („Na dzisiejszej lekcji utrwalimy wiadomości dotyczące Biblii. Poznacie także nowy gatunek literacki, jakim jest parabola/przypowieść. Następnie wspólnie odkryjemy przenośny sens „Przypowieści o siewcy”).
2. Nauczyciel podaje temat lekcji.

II. Część właściwa:

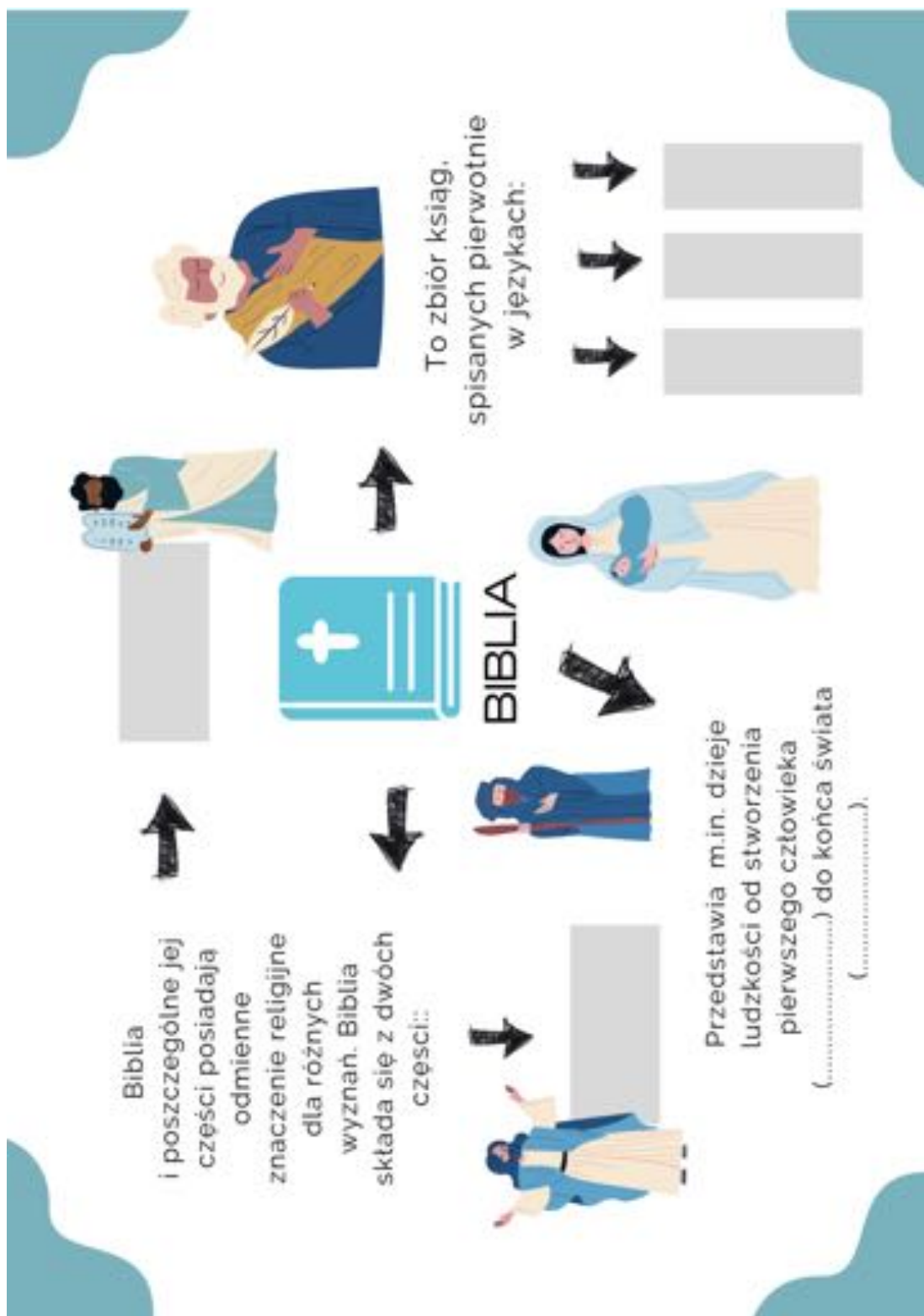
- I. Nauczyciel rozdaje uczniom notatkę graficzną (załącznik 1) dotyczącą Biblii. Uczniowie uzupełniają notatkę samodzielnie (mogą korzystać z zeszytu, podręcznika, Internetu), a następnie sprawdzają wyniki pracy z nauczycielem. w razie potrzeby nauczyciel uzupełnia brakujące informacje.
- II. Przeczytanie, a następnie omówienie przypowieści.
  - a. Uczniowie czytają cicho utwór.
  - b. Nauczyciel zadaje uczniom następujące pytania:
    - Kto opowiada historię o siewcy? (Historię o siewcy opowiada Jezus).

- W którym Testamencie – Nowym czy Starym – znajdziemy „Przypowieść o siewcy” i co o tym świadczy? („Przypowieść o siewcy” znajdziemy w Nowym Testamencie, ponieważ to on opowiada o losach Jezusa).
- c. Następnie na podstawie tekstu oraz zadania 1. uczniowie określają cechy przypowieści (załącznik 2). Na podstawie zadania 1., uczniowie zapisują definicję paraboli w zeszycie.
- d. Uczniowie wykonują zadanie 2. z karty pracy (załącznik 2) przy pomocy słownika (w nauczaniu online dobrze jest uczniom zaproponować słownik online, np. <https://sjp.pwn.pl/>). Uczniowie wyjaśniają pojęcia: siewca, ziarno, żyzna ziemia, plon:
- siewca
    1. daw. «ten, kto sieje ziarno»
    2. «ten, kto coś propaguje, szerzy»
  - ziarno
    1. «nasiona zbóż, traw, fasoli, grochu itp.»
  - plon
    1. «to, co się uzyskuje z roślin uprawnych»
    2. «wynik usiłowań, działań»
    3. «zysk»
  - żyzny
    2. «o glebie: dająca obfite plony»
- e. Uczniowie odpowiadają na pytania zawarte w zadaniu 3. (załącznik 2).
- f. Nauczyciel przedstawia uczniom fragment filmu „Przypowieść o siewcy. Fragment filmu JEZUS (polski lektor)” z YouTube. Uczniowie konfrontują swoje odpowiedzi z biblijnym wyjaśnieniem.

III. Podsumowanie:

W ramach podsumowania uczniowie wykonują zadanie 4. z karty pracy (załącznik 2).

Załącznik 1

Załącznik 2

KARTA PRACY

1. Na podstawie „Przypowieści o talentach” spróbuj określić cechy paraboli. Ustal, czy podane zdanie jest prawdziwe, czy fałszywe. Wstaw X w odpowiednim miejscu. Następnie napisz definicję paraboli w zeszycie.

CECHA	PRAWDA	FAŁSZ
TEKST EPICKI		
TEKST LIRYCZNY		
CHARAKTER MORALIZATORSKI		
CHARAKTER HUMORYSTYCZNY		
PRZEDSTAWIONE POSTACIE I ZDARZENIA SŁUŻĄ JAKO PRZYKŁAD UNIWERSALNYCH PRAWD MORALNYCH		

2. Wyjaśnij dosłowne znaczenie podanych wyrazów. Skorzystaj ze słownika.
- SIEWCA:
  - ZIARNO:
  - ŻYZNA ZIEMIA:
  - PLON:

3. Odpowiedz na pytania:

➤ **Kogo symbolizuje siewca?**

.....
.....

➤ **Co symbolizuje ziarno, żyzna ziemia oraz plon?**

.....
.....

➤ **Gdzie ziarno nie wykiełkowało i dlaczego? Jakie ma to znaczenie przenośne?**

.....
.....

4. Podkreśl tytuły, które na pewno nie są przypowieściami:

„Powrót taty” * „Pan Tadeusz” * „Bajki robotów” * „O talentach” * „W pustyni i w puszczy” * „O rybaku i złotej rybce” * O pannach roztropnych i nierozsądnych” * „Na lipę” * „O miłosiernym Samarytaninie”

Scenariusz lekcji języka polskiego

Klasa VI Szkoły Podstawowej

Fraszka

Czas przeznaczony na realizację tematu: dwie godziny lekcyjne

Temat: Hołd złożony naturze we fraszce J. Kochanowskiego „Na lipę”

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości (IV.3),
- dokonuje selekcji informacji (III.1.4),
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2),
- doskonali ciche czytanie (IV.1),
- rozpoznaje czytany utwór jako fraszkę oraz wskazuje jego cechy gatunkowe,
- przedstawia własne rozumienie utworu (I.1.17),
- uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1),
- wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście (I.1.4),
- analizuje i definiuje znaczenia słów (I.2.3.),
- charakteryzuje postać mówiącą w utworze. (II.2.2.),
- Przypisuje czytany utwór do właściwego rodzaju literackiego (II.2.6.).

Metody, techniki:

- pogadanka heurystyczna,
- metoda problemowa,
- elementy metody podającej.

Formy pracy:

- indywidualna,
- praca z całą grupą.

Materialy:

- fraszka Jana Kochanowskiego „Na lipę”,
- film: Błyskawiczne dzieje polszczyzny. Odcinek 5 - Renesans i polszczyzna”,
- nagranie „Na lipę” Jana Kochanowskiego,
- obraz Alberta Hertera „Ogród Hesperyd”,
- karty pracy.

Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

1. Nauczyciel przybliży uczniom, czego lekcja będzie dotyczyć i jakie są jej cele. („Na dzisiejszej lekcji poznacie postać jednego z najważniejszych polskich poetów - Jana Kochanowskiego. Ustalimy także cechy nowego dla Was gatunku literackiego - fraszki. Spróbujemy również ustalić, w jaki sposób autor oddał hołd naturze w jednym z najbardziej znanych polskich utworów”).
2. Następnie nauczyciel podaje temat lekcji.

II. Część właściwa:

1. Renesans i polszczyzna

- Nauczyciel prezentuje uczniom krótki film: „Błyskawiczne dzieje polszczyzny. Odcinek 5 - Renesans i polszczyzna”. Następnie zadaje uczniom pytania do filmu:
  - Kogo poślubił Zygmunt Stary? (Bona Sforza).
  - Z jakiego kraju pochodzą nazwy takich warzyw, jak: pietruszka, sałata, szparagi, karczochy? (pochodzą z Włoch).
  - W jakiej epoce literackiej rozwijało się szkolnictwo? (w renesansie).
  - Który z autorów pisał traktaty religijne? (Mikołaj Rej).
  - Kto wprowadził poezję polską „na artystyczne szczyty”? (Jan Kochanowski).

2. Jan Kochanowski

- Uczniowie otrzymują życiorys Jana Kochanowskiego (Załącznik 1) lub nauczyciel prezentuje go w formie audiowizualnej. Tekst nie zawiera kropek, przecinków, w całości jest napisany CAPS LOCKIEM. Zadaniem uczniów jest przepisać życiorys autora do zeszytu w odpowiednio zredagowany sposób. Nauczyciel sprawdza wyniki pracy.

3. „Na lipę”

- Nauczyciel włącza nagranie wzorcowego odczytania utworu „Na lipę” (Jan Kochanowski - Na lipę - YouTube) Uczniowie czytają w tym samym czasie cicho utwór. Uczniowie wklejają tekst do zeszytu.
- Uczniowie próbują wyjaśnić niezrozumiałe dla nich słowa, najpierw za pomocą kontekstu, następnie za pomocą Internetu. Nauczyciel nadzoruje pracę uczniów. Następnie zadaje uczniom następujące pytania:
  - W którym wieku żył Jan Kochanowski? (w XVI wieku).

- Czy język, jakim posługiwał się poeta, jest dla nas w pełni zrozumiały? (nie).
- Dlaczego niektóre z wyrazów są dla Was niezrozumiałe? (wyrazy są niezrozumiałe, ponieważ dzisiaj nikt już ich nie używa. Nauczyciel tłumaczy dzieciom, że takie wyrazy nazywamy archaizmami).
- Kto jest podmiotem lirycznym w utworze Jana Kochanowskiego „Na lipę”? (Podmiotem lirycznym jest tytułowa lipa).
- Kto jest adresatem wypowiedzi? (Lipa kieruje słowa do przechodnia).
- O czym mówi podmiot liryczny? (Podmiot liryczny zaprasza przechodnia, aby zasiadł pod lipą).
- W jaki sposób podmiot liryczny zachęca do wypoczynku? (Podmiot liryczny zachęca do wypoczynku proponując cień, chłodny wiatr w upalny dzień, przyjemny śpiew ptaków, zapach).

4. Obraz Alberta Hertera „Ogród Hesperyd”

- Nauczyciel prezentuje uczniom obraz „Ogród Hesperyd”. Obraz olejny pochodzi z 1898 roku. Uczniowie najpierw opisują swoje wrażenia. Jeśli uczniowie nie zwrócili uwagi na złote jabłka, nauczyciel powinien naprowadzić ich na ten szczegół. Nauczyciel tłumaczy uczniom, kim były Hesperydy (W mitologii greckiej nimfy Zachodzącego Słońca; strażniczki jabłoni o złotych jabłkach). Nauczyciel zadaje pytania:
  - W jaki sposób można rozumieć dwa ostatnie wersy utworu: Jabłek wprawdzie nie rodzę, lecz mię pan tak kładzie/ Jako szcep najpłodniejszy w hesperyjskim sadzie.” (Podmiot liryczny podkreśla swoją wartość i w jaki sposób jest traktowany przez swojego pana ziemskiego).
  - Jaki środek stylistyczny został użyty w ostatnich dwóch wersach? (porównanie).

5. Środki stylistyczne

- Nauczyciel rozdaje uczniom rebusy (Załącznik 3). Rozwiązaniami rebusów są nazwy środków stylistycznych, które występują w tekście. Po ich rozwiązaniu uczniowie szukają podanych środków stylistycznych w utworze „Na lipę” (Apostrofa: „Gościu, siądź pod mym liściem, a odpocznij sobie!”; Epitety: „proste promienie”, „wonnego kwiatu”; „pracowite pszczoły”; Uosobienie: „A ja swym cichym szeptem sprawić umiem snadnie”).

6. Fraszka

- Uczniowie na podstawie utworu „Na lipę” otrzymują notatkę o fraszce (Załącznik 2). Uczniowie mają za zadanie wykreślić fałszywe informacje. Nauczyciel nadzoruje pracę uczniów.

III. Podsumowanie:

1. W ramach podsumowania uczniowie mają za zadanie napisać odpowiedź na zaproszenie lipy. Uczniowie mogą przyjąć lub odrzucić zaproszenie, muszą jednak zastosować uprzejmy ton.

Załącznik 1

Załącznik 2

FRASZKA: to krótki/długi utwór liryczny/dramatyczny.
Utwór pisany wierszem/prozą. O treści żartobliwej,
czasem poważnej i refleksyjnej. Często/Rzadko zakończony
puentą*.

* zaskakujące sformułowanie podkreślające sens wypowiedzi lub utworu literackiego umieszczone na końcu.

Załącznik 3

1

2

3

*Wyjście na miejsce przybicia rymów.
 Kiedy wygrywa się rymami? Jak to zrobić?
 Skąd się bierze rymowanie? Jak to zrobić?
 Jak to zrobić? Jak to zrobić?*

*Skąd się bierze rymowanie? Jak to zrobić?
 Skąd się bierze rymowanie? Jak to zrobić?
 Skąd się bierze rymowanie? Jak to zrobić?
 Skąd się bierze rymowanie? Jak to zrobić?*

.....: bezpośredni, często uroczysty zwrot do adresata.

.....: określenie rzeczownika.

.....: nadanie cech ludzkich zwierzętom, zjawiskom, przedmiotom.

Scenariusz lekcji języka polskiego

Klasa VII Szkoły Podstawowej

Powieść

detektywistyczna

Czas przeznaczony na realizację tematu: jedna godzina lekcyjna

Temat: Cechy powieści detektywistycznej na podstawie utworu „Trzej studenci”
Arthura Conana Doyle’a

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości (IV.3),
- dokonuje selekcji informacji (III.1.4),
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2),
- doskonali ciche czytanie (IV.1),
- rozpoznaje czytany utwór jako kryminał/powieść detektywistyczną oraz wskazuje jego cechy gatunkowe,
- przedstawia własne rozumienie utworu (I.1.17),
- uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1).

Metody, techniki:

- pogadanka heurystyczna,
- elementy metody podającej.

Formy pracy:

- indywidualna.

Materialy:

- film: <https://www.youtube.com/watch?v=nNgysFbJeHs>
- karty pracy.

Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

1. Na początku lekcji nauczyciel zadaje uczniom następujące pytania:
  - Jak lubicie spędzać wolny czas?
  - Czy według was czytanie może być przyjemną formą spędzania wolnego czasu?
  - Jaki gatunek literacki, według was, najbardziej się do tego nadaje?
  - Czy czytanie powieści detektywistycznej można zaliczyć do przyjemnej formy spędzania czasu? (Powieść detektywistyczną charakteryzują: ciekawa fabuła, interesująca postać detektywa, możliwość rozwiązania zagadki przez czytelnika razem z detektywem, łatwy język – cechy te uatrakcyjnijają lekturę, dzięki czemu przyjemniej spędza się przy niej czas).
  - Czy znacie jakichś znanych detektywów lub filmy, seriale kryminalne? (Nauczyciel może przed lekcją umieścić wizerunki różnych detektywów na tablicy, np.: Sherlocka Holmesa, Dr House'a, Ojca Mateusza,

Porucznika Colombo, detektywa Adriana Monka, Detektywa Gadgeta, Jane Marple, Herkulesa Poirot, CSI itd.)

Następnie nauczyciel przybliży uczniom, czego lekcja będzie dotyczyć i jakie są jej cele. („Na dzisiejszej lekcji zastanowimy się nad fenomenem powieści detektywistycznej na przykładzie fragmentu powieści „Trzej studenci” Arthura Conana Doyle'a. Spróbujemy również określić, jakimi regułami kieruje się powieść detektywistyczna”).

Następnie nauczyciel podaje temat lekcji.

II. Część właściwa:

1. Przedstawienie sylwetki Arthura Conan Doyle'a.
  - Nauczyciel prezentuje uczniom film. Uczniowie po jego obejrzeniu mówią o swoich wrażeniach i o tym, co ich najbardziej zaniekaowało w postaci pisarza.

[Arthur Conan Doyle - Sherlock, spirytyzm i trudna przyjaźń | Ale Historia odc. 165](#)

2. Definicja powieści detektywistycznej
  - Nauczyciel wraz z uczniami próbuje stworzyć definicję powieści detektywistycznej na podstawie przeczytanego lub odsłuchanego przez nich wcześniej utworu „Trzej studenci”. Uczniowie odpowiadają na pytania zawarte w quizie przygotowanym przez nauczyciela (załącznik 1). Uczniowie rozwiązują go samodzielnie. Następnie przekazują swój quiz koledze z ławki i sprawdzają poprawność podanych odpowiedzi. Po omówieniu quizu z nauczycielem i wybraniu dobrych odpowiedzi uczniowie zapisują w zeszycie definicję powieści detektywistycznej.

Ważne, by uczniowie swój wybór uzasadnili na podstawie przeczytanego utworu.

III. Podsumowanie:

1. Zagadka

- Nauczyciel rozdaje uczniom koperty. W każdej z nich znajduje się instrukcja (załącznik 2). Następnie nauczyciel pokazuje przedmiot, o którym mowa w zadaniu. Polecenie jest tak skonstruowane, aby nauczyciel mógł sam, swobodnie wybrać przedmiot (mogą to być okulary, kapelusz, rękawiczka itd. ważne, aby przedmiot był charakterystyczny). Uczniowie mogą podejść i obejrzeć przedmiot z bliska. Po zapisaniu wyników uczniowie przedstawiają wyniki swojej pracy. Mają za zadanie ustalić, czy przedmiot należał do kobiety, czy mężczyzny; do osoby młodej, czy starej; biednej, czy zamożnej; odważnej, czy nieśmiałej. Następnie uzasadniają swoją opinię na podstawie danego przedmiotu.

Praca domowa:

Praca domowa jest dla chętnych na ocenę.

Na podstawie otrzymanego listu (załącznik 2) napisz opowiadanie, w którym Sherlock Holmes rozwiązuje zagadkę porwania małego lorda.

Załącznik 1

Powieść detektywistyczna

Podkreśl właściwą odpowiedź.

W jaki sposób detektyw rozwiązuje zagadkę?

- za pomocą szczęścia,
- za pomocą dedukcji,
- za pomocą nowoczesnych technologii.

Czy przebieg zbrodni opisanego w utworze jest możliwy w realnym świecie?

- nie,
- tak.

Czy w utworze znajdują się jakieś wskazówki, dzięki którym sami moglibyście rozwiązać zagadkę?

- tak,
- nie.

Z utworu wyłania nam się postać Sherlocka Holmesa, jako:

- geniusza,
- zwykłego człowieka.

W powieści detektywistycznej mamy:

- liczne opisy przyrody,
- skupienie na akcji.

Zbrodnia zostaje popełniona:

- na początku utworu,
- w środku utworu,
- na końcu utworu.

Punkty:

.../6

Załącznik 2

Londyn, 24.12.1893

Szanowny Panie Holmes!

W Panu jedyna nadzieja! Jeśli Pan nam nie pomoże to chyba nikt nie będzie w stanie! Wydarzyła się straszna tragedia. Zginął syn lorda Waterforda.

Na miejscu zbrodni nie znaleźliśmy żadnych śladów! Jednak nie to jest najważniejsze! Policjanci od razu byli zainteresowani od ślubu, więc mój Henry nie miał jak opuścić mojej sypialni.

Jednakże to nie koniec! Na ślubie policjanci znaleźli przedmiot, który dostarczyliśmy Panu wraz z listem. Przedmiot nie należał ani do chłopca, ani członka rodziny, ani służby. Najprawdopodobniej ten przedmiot zastawił nasz przynajmniej.

Panie Holmes, proszę nam pomóc ustalić do kogo ten przedmiot może należeć! Sprawa jest bardzo pilna!

Scenariusz lekcji języka polskiego

Klasa VII Szkoły Podstawowej

Ballada

Czas przeznaczony na realizację tematu: dwie godziny lekcyjne

Temat: Tajemnica, która kusi. Omawiamy balladę Adama Mickiewicza „Świtezianka”

Cele wynikające z podstawy programowej. Uczeń:

- korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości (IV.3),
- dokonuje selekcji informacji (III.1.4),
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (I.2.2),
- doskonali ciche czytanie (IV.1),
- rozpoznaje czytany utwór jako balladę oraz wskazuje jego cechy gatunkowe,
- przedstawia własne rozumienie utworu (I.1.17),
- uczestniczy w rozmowie na zadany temat (III.1.1),
- wskazuje charakterystyczne cechy stylu danego tekstu, rozpoznaje zastosowane w nim środki językowe i ich funkcje w tekście (I.1.4.),
- analizuje i definiuje znaczenia słów (I.2.3.),
- charakteryzuje postać mówiącą w utworze. (II.2.2.),

- przypisuje czytany utwór do właściwego rodzaju literackiego (II.2.6.).

Metody, techniki:

- pogadanka heurystyczna,
- metoda problemowa,
- elementy metody podającej.

Formy pracy:

- indywidualna,
- praca z całą grupą.

Materiały:

- ballada Adama Mickiewicza „Świtezianka”,
- obraz Tycjana „Adam i Ewa”,
- nagranie „Świtezianki”,
- karty pracy.

Tok lekcji:

I. Wprowadzenie:

1. Obraz „Adam i Ewa”

- Nauczyciel prezentuje uczniom obraz Tycjana „Adam i Ewa”. Obraz przedstawia scenę grzechu pierworodnego. Uczniowie mają za zadanie opisać obraz oraz określić jego główny temat (Ewa sięga po zakazany owoc).
- Nauczyciel zadaje uczniom następujące pytania:
  - Dlaczego Ewa zerwała owoc? (Skusił ją szatan.)
  - W jaki sposób oceniacie zachowanie Ewy?

- Jak rozumiecie związek frazeologiczny „zakazany owoc”? (Następnie uczniowie konfrontują swoją odpowiedź ze słownikiem frazeologicznym, <<Zakazany owoc: to coś, co jest zabronione, zakazane, niedozwolone, ale jednocześnie pożądane>>).
  - Nauczyciel pyta uczniów, czy zdarzyło im się kiedyś ulec takim pokusom? Czy łatwo jest się takim pokusom oprzeć?
    - Uczniowie mają napisać trzy zdania, w których wykorzystają powyższy związek frazeologiczny. (Mówi się, że zakazany owoc smakuje najlepiej.)
2. Następnie nauczyciel przybliży uczniom, czego lekcja będzie dotyczyć i jakie są jej cele. („Na dzisiejszej lekcji omówimy jeden z najciekawszych utworów Adama Mickiewicza - Świteziankę”. Autor porusza tam nie tylko kwestię zakazanego owocu, ale także przysięgi i zdrady. Spróbujemy także określić, do jakiego rodzaju literackiego należy ballada oraz jakie posiada cechy.”).
  3. Nauczyciel podaje temat lekcji.

II. Część właściwa:

1. Świtezianka”
  - Uczniowie cicho czytają utwór, natomiast nauczyciel puszcza wzorcowo odczytany tekst: [\(35\) Adam Mickiewicz - Świtezianka - YouTube](#)
  - Uczniowie na podstawie tekstu formułują pytania do haseł w krzyżówce (załącznik 1). Nauczyciel kontroluje pracę uczniów. Następnie uczniowie przedstawiają wyniki pracy.

2. Ballada

- uczniowie próbują określić cechy ballady na podstawie zadania z karty pracy (załącznik 2).

3. Nauczyciel zadaje uczniom następujące pytania:

- Czym dla Was jest zdrada?
- Komu i w jakiej sytuacji strzelec składa przysięgę? (Składa przysięgę dziewczynie, która mu nie ufa. Strzelec na świadka bierze księżyc.)
- Dlaczego dziewczyna nie ufa kochankowi? (Ojciec ostrzegł ją, że mężczyźni zwodzą kobiety.)
- Jak oceniacie postawę strzelca?
- Dlaczego strzelec złamał słowa przysięgi?
- Jak oceniacie karę, którą poniósł za swój występki?
- Kto jest świadkiem przysięgi? (Świadkiem przysięgi jest księżyc.)
- W jaki sposób przyroda reaguje na złamanie przysięgi? (Woda się burzy i pieni, wicher szumi.)
- Jaki związek z nastrojem utworu i decyzjami bohaterów ma przyroda? (Utwór wraz z rozwojem akcji robi się coraz bardziej tajemniczy. Kiedy bohater łamie złożoną obietnicę staje się wręcz mroczny. Przyroda robi się coraz bardziej groźna.)

III. Podsumowanie:

1. Nauczyciel rozdaje uczniom notatkę dotyczącą genezy ballady (załącznik 3) i prosi o jej uzupełnienie. Uczniowie mogą korzystać z podręcznika oraz Internetu. Nauczyciel kontroluje pracę uczniów, następnie sprawdza wyniki pracy.

\

Załącznik 1

Do wyrazów w krzyżowce utwórz hasła w taki sposób, aby objaśnienia dotyczyły ballady „Świtezianka” Adama Mickiewicza.

1 .....
2 .....
3 .....
4 .....
5 .....
6 .....
7 .....

Załącznik 2

Ballada jest gatunkiem synkretycznym, czyli łączy w sobie cechy epiki, liryki i dramatu. Przypisz podane cechy ballady do odpowiedniego rodzaju literackiego.

Załącznik 3

Uzupełnij notatkę dotyczącą genezy ballady.

Tematyka ..... najczęściej zaczerpnięta jest z legendy, baśni oraz wierzeń ..... . Istotną rolę odgrywa ..... , która jest tłem dla wszystkich wydarzeń i ingeruje w życie człowieka. Stoi na straży wierności i lojalności. W utworze panuje nastój ..... . Często pojawia się w niej motyw zbrojni .....

